

Nr 239.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anställande av en statens tryckerisakkunnig; given Stockholms slott den 11 mars 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro

Enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

K. J. Beskow.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1921.*

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Departementschefen, statsrådet Beskow anförde:

I punkt 18 under sjunde huvudtiteln av innevarande års statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvidan på den proposition i ämnet, som kunde vara riksdagen förelagd, till uppehållande av verksamheten vid en statens tryckeriexpedition å extra stat för år 1922 beräkna ett förslagsanslag, högst, å 36,000 kronor. Därjämte

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 204 häft. (Nr 239.)

har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för samma ändamål å tilläggsstat för år 1921 beräkna ett förslagsanslag, högst, å 20,000 kronor.

Då jag nu går att för Kungl. Maj:t framlägga närmare förslag till åtgärder, avsedda att nedbringa kostnaderna för statens tryck, anhåller jag att till en början få lämna en kortfattad redogörelse för vad i detta ämne hittills förekommit.

Historik.

*Proposition
till 1913 års
riksdag.*

I anledning av en inom finansdepartementet år 1911 verkställd utredning rörande de å riksstatens särskilda huvudtitlar uppförda förslagsanslagen till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., därvid ifrågasattes vidtagande av vissa åtgärder i avsikt att vinna begränsning och besparing i tryckningskostnaderna genom centralisering och enhetlighet vid beställningarna ävensom effektivare kontroll över räkningarna, och sedan viss ytterligare utredning verkställdes, framlade Kungl. Maj:t till 1913 års riksdag proposition (nr 183) angående inrättande av en under sakkunnig ledning stående statens tryckeriexpedition.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle den nya expeditionen till en början i huvudsak erhålla endast de uppgifter, vilka så gott som samtliga i ärendet hörda myndigheter ansett böra anförtros densamma, nämligen att dels verkställa granskning av tryckeriräkningar och dels tillhandagå med råd och anvisningar i fråga om tryckeriarbetens planläggning och uppställning. I detta hänseende yttrade föredragande departementschefen:

»Vad nu först angår omfattningen av de uppgifter, som skulle tillkomma den nya expeditionen, anser jag, att besparingssynpunkten skulle fullständigast tillgodoses genom en verklig centralisering av huvudmassan av statens tryck i huvudstaden. Först genom att en och samma myndighet bestämmer om statstryckets fördelning på de särskilda tryckerierna och träffar avtal med dessa om arbetets utförande, torde denna fördelning och dessa avtal utfalla på det ur ekonomisk synpunkt mest tillfredsställande sättet. I sådant avseende kan framhållas, att man genom en dylik centralisation bättre än för närvarande bleve i stånd att undvika sådana kostnader för övertidsarbete, som uppkomma på den grund, att alltför mycket tryckningsarbete av brådskande art anhopats å ett och samma tryckeri. Likaså torde det vara obestriddt att, om vid underhandlingar med tryckerier i fråga om priser statens intresse alltid bevakades av en och samma myndighet, bättre garanti skulle vinnas för att tryckerierna icke härvid tillämpade växlande och godtyckliga grunder. Om man vill draga full nytta av den tilltänkta nya tryckeriexpeditionen, borde den alltså enligt min mening utvecklas i huvudsaklig överensstämmelse med det uppgjorda förslaget.

Då jag detta oaktat nu ämnar föreslå, att ifrågavarande expedition till en början anordnas i mindre skala, beror detta av följande skäl. I allmänhet torde man, då det gäller att i statsförvaltningen införa någon ny och oprövad organisation, göra klokt uti att härvid gå till väga med en viss varsamhet, så att den

erforderliga utvecklingen kan fortskrida på den väg, som vunnen erfarenhet utvisar. Även i detta fall kan utan tvivel en dylik gradvis skeende utveckling vara att förordas, helst om hänsyn toges till det ifrågasatta inrättandet av ett statstryckeri, varmed tryckeriexpeditionen i sådant fall skulle förenas. Detta uppslag till anordnande av ett statstryckeri i en eller annan form finner jag vara synnerligen beaktansvärt. Om efter verkställd utredning ett dylikt tryckeri framdeles befinnes lämpligen böra komma till stånd och förenas med ifrågavarande tryckeriexpedition, är det naturligtvis av vikt, att denna expedition utan svårighet låter inordnas i det större företaget, och ur denna synpunkt är det givetvis fördelaktigt, om man låter anstå med det definitiva fastställandet av tryckeriexpeditionens organisation och personalbehov, tills frågan kan slutgiltigt lösas i samband med spørsmålet om statstryckeriets inrättande.»

Beträffande kommitté- och riksdagstryck, det senare med inbegrepp av de till riksdagen avlåtna propositioner, ansågs expeditionens befogenhet lämpligen böra utsträckas till att avse jämväl tryckets fördelning på de olika tryckerierna samt uppgörande av avtal om arbetets utförande.

Vidkommande därefter expeditionens organisation skulle personalen enligt Kungl. Maj:ts förslag kunna begränsas till en föreståndare med ungefär de kvalifikationer, som fordrades hos förste mannen å ett tryckerikontor, samt dessutom en faktor och ett skrivbiträde. Denna personal borde anställas med viss uppsägningstid. Föreståndaren och faktorn skulle förordnas av Kungl. Maj:t samt skrivbiträdet antagas av föreståndaren. Arvoden till personalen skulle utgå med högst 9,000 kronor till föreståndaren, högst 5,000 kronor till faktorn och högst 1,600 kronor till skrivbiträdet, allt för år räknat. Till expenser beräknades förslagsvis 500 kronor årligen och till anskaffande av inventarier ett belopp av 3,500 kronor för en gång. Expeditionen ansågs kunna förläggas till riksdagens tryckeriavdelnings lokal.

I avgivet utlåtande över propositionen yttrade statsutskottet följande:

»Utskottet har i likhet med Kungl. Maj:t funnit det synnerligen önskvärt, om en sådan tryckeriexpedition som den nu föreslagna kunde komma till stånd, varvid dock synts kunna ifrågasättas, huruvida med den begränsade uppgift, expeditionen enligt förslaget skulle erhålla, ett så högt arvode till föreståndaren som 9,000 kronor kan vara av förhållandena motiverat. Emellertid har utskottet, vid det förhållande att det i förevarande ärende icke synes vara tillräckligt utrett, varken huruvida den föreslagna expeditionen skulle kunna jämte en av 11 tjänstemän bestående korrekturavdelning utan olägenhet inrymmas i riksdagens tryckeriexpeditionens nuvarande lokaler, eller om en expedition bestående av en föreståndare, en faktor och ett skrivbiträde skulle kunna övertaga även den ingalunda obetydliga arbetsbörda, som utöver korrekturläsningen åligger riksdagens tryckeriexpedition, funnit erforderligt att härom åstadkommes närmare utredning.»

Med avseende å angiva förhållanden och då utskottet med hänsyn till den långt framskridna tiden icke ansåg sig kunna verkställa den ytterligare erforderliga utredningen samt lokalfrågans bestämmande jämväl syntes böra göras beroende av frågan om utvidgning av lokalerna för riksdagens bibliotek, hemställde utskottet, att Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Detta blev också riksdagens beslut.

*Motioner vid
1913, 1914 och
1915 årens
riksdagar.*

Vid 1913 års riksdag upptogs även motionsvis i andra kammaren frågan om ordnande av statens tryck. Härvid syftade man närmast på inrättande av ett statstryckeri och föreslog begäran hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet. Inom vederbörande utskott gjorde sig den meningen gällande, att man borde inhämta erfarenhet från den vid samma riksdag ifrågasatta tryckeriexpeditionen, innan man sloge in på vägen att genom inrättande av ett statstryckeri söka nedbringa statens tryckningskostnader. Motionerna i fråga blevo av kammaren avslagna.

Även vid 1914 års första lagtima riksdag väcktes i andra kammaren motion i fråga om inrättande av ett statstryckeri. Frågan hann likväl då icke bliva behandlad, varför motionen på nytt framfördes i nämnda kammare vid 1915 års riksdag. Vederbörande utskott fann det synnerligen önskvärt, att åtgärder vidtoges för vinnande av besparingar i kostnaderna för statens tryck, och tillstyrkte för sin del, att en utredning komme till stånd rörande lämpligaste sättet härför, men ansåg utskottet att i sådant avseende i första hand frågan om inrättande av en statens tryckeriexpedition borde tagas under förnyat överbäggande, varvid man dock ej finge förbise, att de olika ämbetsverkens berättigade krav på utförandet av deras tryck bleve tillgodosedda. Utskottet tillstyrkte begäran hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet, och detta bifölls av andra kammaren. Även i första kammaren syntes man vara tämligen överens om lämpligheten av att inrätta en tryckeriexpedition, men då riksdagen så sent som år 1913 påkallat regeringens uppmärksamhet å denna fråga genom att begära viss ytterligare utredning av densamma, ansågs det onödigt att ånyo upprepa denna begäran. Av denna anledning och då kammaren därtill över huvud ställde sig avvisande mot tanken på ett statstryckeri, avtog kammaren utskottets förslag.

*1917 års
riksdag.*

Vid 1917 års riksdag upptogo motionärerna från de föregående åren frågan på nytt. Under återopande av de tidigare motionerna vid 1913, 1914 och 1915 årens riksdagar framhöllo motionärerna, hurusom något förnyat förslag dittills icke avhörtts från Kungl. Maj:ts sida, och

att tryckningskostnaderna under de senaste åren ytterligare avsevärt stegrats, på grund varav motionärerna ansågo en utredning av frågan icke längre böra fördröjas.

Efter ärendets behandling i bägge kamrarna beslöt riksdagen den 23 maj 1917 till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse (nr 160) med begäran om utredning, i vad mån kostnaderna för statens tryck måtte kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition och specialtryckerier för vissa statens ämbetsverk eller genom vidtagande av andra anordningar, ävensom framläggande för riksdagen av de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda. Till stöd härför anförde riksdagen huvudsakligen följande:

Det torde vara uppenbart, att motionärernas syfte, att nedbringa statens tryckningskostnader, vore i högsta grad beaktansvärt. De alltjämt stegrade summor, som statstrycket kostade, och den styrkta erfarenheten att bristen på organisation på detta område vållade staten stora onödiga utgifter, syntes böra föranleda till att åtgärder vidtoges i syfte att så mycket som möjligt nedbringa statens kostnader på detta område.

I sådant hänseende hade motionärerna i främsta rummet framhållit behovet av ett statens eget tryckeri. Inrättandet av ett sådant tryckeri kunde givetvis föranledas av olika skäl. Så t. ex. kunde detsamma — såsom ock torde vara förhållandet på sina håll i utlandet — närmast hava till syfte att utgöra en slags ledare och föregångare för boktryckerikonsten i landet. Avsåges emellertid utslutande — såsom i den föreliggande motionen torde vara fallet — att nedbringa statens tryckningskostnader, vore olika meningar rådande därom, huruvida mycket eller ens något på denna väg stode att vinna. I en till riksdagens vederbörande utskott ingiven och samma utskotts betänkande bilagd skrivelse från boktryckarkammaren såsom representant för boktryckerinäringen anfördes ett flertal skäl, som talade emot inrättandet av statstryckeri. Åtskilligt, som däri anfördes, vore visserligen överdrivet, och andra vägande skäl funnes otvivelaktigt för inrättandet av åtminstone ett mindre tryckeri, som skulle året om kunna sysselsättas. Tanken på ett statstryckeri i någon form borde därför enligt riksdagens åsikt ej definitivt avföras, men det föreläge å andra sidan ingen anledning att nu forcera fram frågan, särskilt som vissa andra åtgärder, vilka kunde förväntas sänka tryckningskostnaden, betydligt lättare och utan ekonomisk risk kunde genomföras. Ett genomförande av dylika åtgärder kunde också tjäna som medel att i sinom tid närmare undersöka lämpligheten av och eventuellt förbereda upprättandet av ett statstryckeri.

Riksdagen ville såsom lämpliga åtgärder i sådant syfte först omnämna det goda uppslag, som generalpoststyrelsen givit genom upprättandet av ett specialtryckeri, vilket numera förlagts till Stockholm och där nästan alla de formulär, blanketter och övriga trycksaker, som postverket vore i behov av, trycktes. Genom tillkomsten av nämnda tryckeri hade postverket beräknat sig hava gjort icke oväsentliga besparingar.

Enligt riksdagens mening syntes skäl föreligga för att även andra statens verk förskaffade sig dylika specialtryckerier eller eventuellt använde sig av det

som postverket redan upprättat, ifall detsamma hade möjlighet till utvidgning. Utredning i sådant hänseende torde därför snarast möjligt böra verkställas.

Den andra åtgärden, som riksdagen ansåge med det snaraste böra bliva föremål för utredning, vore inrättandet av en statens tryckeriexpedition. Denna fråga hade förut varit föremål för riksdagens prövning dels genom en till riksdagen år 1913 avlåten proposition, dels ock på grund av en år 1915 väckt motion, bägge gångerna dock utan att föranleda någon åtgärd.

Av den sammanfattning, som inom riksdagens vederbörande utskott verkställts över de utlåtanden, som på gjord framställning avgivits av ett flertal ämbetsverk dels till grund för nyssnämnda proposition och dels i anledning av motionen, framginge, att nästan fullständig enighet vore rådande därom, att ämbetsverken vore i behov av en sakkunnig myndighet, vilken kunde tillhandagå med råd och upplysningar, verkställa avtal om tryckning, kontrollera tryckningsräkningar m. m. Ett enda ämbetsverk, nämligen telegrafstyrelsen, hade varit av annan mening och förordat, att uppgiften ifråga skulle anförtros åt en enda sakkunnig person.

Av ett visst intresse vore ock, att boktryckarekammaren ansett sig i det omnämnda utlåtandet böra understryka behovet av att åtgärder vidtoges i syfte att fördelningen av statens tryck och kontrollen å de enskilda tryckeriföretagen ordnades på ett mera rationellt och praktiskt sätt än vad nu vore fallet, samt att statens tjänstemän sökte att i möjligaste mån inskränka kostnaden för statsverkets tryck.

Riksdagens vederbörande utskott hade i förevarande ärende jämväl inhämtat yttrande från riksdagens tryckeriexpeditioners föreståndare J. P. Velander, vilket yttrande gäve stöd för att en väsentlig besparing i statens tryckningskostnader borde kunna vinnas genom inrättandet av en statens tryckeriexpedition.

Emellertid syntes ett villkor för ett gott resultat vara, att en dylik expedition bekläddes med viss befogenhet, bland annat, i fråga om tryckets fördelning å olika tryckerier för att förhindra det högst betydligt fördyrande natt- och söndagsarbetet, vilket under nuvarande förhållanden ofta nödvändiggjordes genom att ett och samma tryckeri överhopades med tryckalster från olika håll. Vidare kunde ifrågasättas, att expeditionen även finge avgörande inflytande i fråga om huruvida tryckning av vissa alster borde ske i landsorten, där tarifferna i regel vore lägre än i huvudstaden, samt beträffande format, uppställning, m. m., i vilket avseende jämväl besparingar kunde åstadkommas. Framför allt gällde detta kommittétrycket, vilket ofta torde verkställas utan sakkunnig ledning och utan effektiv kontroll, varigenom kostnaderna onödigtvis bringades i höjden. Om vidare expeditionen bemyndigades att själv eller genom någon annan myndighet upphandla papper och bestämma papperssorter för olika slags tryckalster, torde en ytterligare besparing kunna ske.

Det vore emellertid givet, att om hela denna stora och ansvarsfulla uppgift, som sålunda skulle tilläggas statens tryckeriexpedition, inskränktes till den åtgärd, som telegrafstyrelsen på sin tid föreslagit, nämligen att till vederbörande ämbetsverks förfogande ställdes en enda sakkunnig person i och för lämnande av råd och upplysningar, skulle den ekonomiska vinsten icke på långt när bliva så stor, som om statens tryck ordnades genom en tryckeriexpedition med ovan antydd befogenhet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts den 22 september 1917 givna bemyndigande Sakkunniga. hava särskilda sakkunniga tillkallats för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. De sakkunniga hava varit generaldirektören Per Södermark, civilingenjören C. Ramström samt ledamoten av riksdagens andra kammare Verner Hedlund.

Med skrivelse den 28 februari 1919 hava de sakkunniga avlämnat betänkande, innefattande utredning och förslag angående ordnandet av statens tryck. De sakkunniga hemställa i berörda betänkande, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva,

att mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt vissa angivna tryckeriföretag, å andra sidan, finge träffas sådant avtal om utförandet av statens tryck som i betänkandet närmare angivits, gällande från och med år 1920, ävensom i förekommande fall rörande tillhandahållande av lokaler dels för en statens tryckeriexpedition, inrättad från och med den 1 oktober 1919, och dels även till depå för förvaring av departementens och riksdagens förråd av trycksaker från och med den tid, som framdeles kunde komma att bestämmas;

att sagda statens tryckeriexpedition finge inrättas från och med ovannämnda 1 oktober med den uppgift och organisation, som i betänkandet föreslagits;

att årliga arvoden måtte få utgå till expeditionens föreståndare med 8,100 kronor och ett ålderstillägg av 600 kronor efter 5 år; till en förste faktor med högst 6,000 kronor och till en andre faktor med högst 4,000 kronor; till en var av tvenne revisorer med 4,500 kronor jämte tre ålderstillägg, vardera å 500 kronor, efter 5, 10 och 15 år, samt till vardera av två skrivbiträden med 1,600 kronor jämte två ålderstillägg, vardera å 200 kronor, efter 5 och 10 år;

att till expenser för expeditionen måtte få användas förslagsvis 4,000 kronor om året och till anskaffande av inventarier ett belopp för en gång av högst 10,000 kronor;

att dessa kostnader ävensom i förekommande fall kostnaderna för lokaler till expeditionen och omförmälda depå för förvaring av statens förråd av trycksaker finge gäldas av det å sjunde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader; samt

att tryckeriexpeditionens föreståndare måtte få anställas redan från och med den 1 september 1919.

På sätt min företrädare i ämbetet vid anmälan den 7 januari 1921 av de frågor, som tillhöra regleringen för år 1922 av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, erinrade vid behandling av spørgsmålet rörande inrättande av en statens tryckeriexpedition, hava riksgälds- och

riksbanksfullmäktige, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, armé- och marinförvaltningarna, telegrafstyrelsen, statistiska tabellkommissionen, kommerskollegium, statskontoret och riksbibliotekarien avgivit yttranden över sakkunnigas förslag, varjämte boktryckareföreningen och vissa enskilda boktryckerifirmor yttrat sig i ämnet. Därjämte har handelskamaren i Gävle i en den 8 december 1919 dagtecknad skrift framhållit vissa önskemål i avseende å tillhandahållande för allmänheten av officiella publikationer.

De sakkunniga hava i sitt betänkande till en början framlagt en utredning rörande statens tryckningskostnader under åren 1914—1917 m. m. Av denna utredning inhämtas, bland annat, följande.

Sammanlagda kostnaderna för statens tryck med undantag av värdetrycket uppgingo för år 1914 till 3,082,900 kronor, för år 1915 till 3,538,000 kronor, för år 1916 till 3,812,000 kronor och för år 1917 till 4,922,000 kronor, vartill kommit kostnaderna för vattenfallsstyrelsens tryck med högst 50,000 kronor för vardera av dessa år. Statens tryckningskostnader utvisa alltså under åren 1915, 1916 och 1917, vid jämförelse med motsvarande siffror för år 1914, en ökning för respektive år med i runda tal 15 procent, 24 procent och 60 procent. För år 1918 har ökningen, vid jämförelse med kostnaderna för år 1914, antagits icke kunna skattas till lägre än 50 procent utöver procentökningen för år 1917, enligt vilken beräkning kostnaderna för statens tryck under år 1918, fränsett värdetrycket och trycket för de s. k. kristidskommissionerna, skulle hava uppgått till sammanlagt omkring 6,500,000 kronor.

Utredningen innehåller vidare vissa upplysningar angående *dels* avslutade kontrakt rörande tryck för statens räkning, *dels ock* åtskilliga utländska statstryckerier m. m. Redogörelsen härför återfinnes å sidorna 35—42 i sakkunnigas betänkande, vartill jag tillåter mig hänvisa.

Statstryckeri
och andra
anordningar
för fram-
ställande av
statens tryck.
Sakkunniga.

Härefter hava sakkunniga å sidorna 42—58 ingått på bedömande av olika tänkbara anordningar för framställandet av statens tryck och hava därvid behandlat följande alternativ:

a) upprättande av ett statstryckeri av sådan omfattning, att det samma bleve tillräckligt för utförande av för statsmyndigheterna i huvudstaden erforderligt tryck och sådant tryck för myndigheter i landsorten, som lämpligen kunde dit överlämnas;

b) inrättande av särskilda specialtryckerier, tillhörande olika verk och myndigheter, för framställande av tryck av viss bestämd art och omfattning;

c) att staten ingår såsom delägare i enskilda tryckerier; samt

d) att staten träffar avtal med enskilda tryckerier eller tryckerisammanslutningar om statstryckets verkställande mot ersättning enligt viss beräkningsgrund för debitering av utförda arbeten.

Beträffande det första av nämnda alternativ hava sakkunniga uttalat den uppfattningen, att statens tryckningskostnader icke skulle kunna nedbringas genom inrättande av ett statstryckeri av sådan storlek och omfattning, som av motionärer i riksdagen ifrågasatts. Såsom stöd för denna mening hava sakkunniga anfört huvudsakligen följande:

Statens tryck skulle visserligen kunna lämna sysselsättning åt ett tryckeri av betydlig storlek, men då det särskilt med avseende å riksdagstrycket icke förefunnes möjlighet att erhålla en jämn fördelning av statstrycket året om, något som vore en nödvändig förutsättning för att maskiner och annan material skulle bliva fullt utnyttjade, kunde ett dylikt företag icke ställa sig ekonomiskt, med mindre än att statstryckeriet under viss del av året även toges i anspråk för utförande av tryck för allmänheten. Att å ett för statens räkning särskilt inrättat tryckeri jämväl utföra tryck för enskilda torde emellertid icke hava avsetts och ej heller kunna anses lämpligt. Emot förslaget att statstryckeriet under de delar av året, då riksdagen icke vore samlad, huvudsakligen skulle sysselsättas med utförandet av tryck för statens olika verk och myndigheter, särskilt blankettryck, erinrade sakkunniga dels att myndigheterna även under riksdagstiden med nödvändighet måste få utfört en del av sitt tryck och dels att bok- eller texttryck, å ena sidan, och blankettrycket, å andra sidan, vore två från varandra ganska skilda slag av arbeten, för vilka krävdes i viss mån olika anordningar. Medan det, särskilt för utförandet av riksdagstrycket, erfordrades upprättande av ett betydande sätteri och anställande av en stor sätтарыpersonal, skulle det icke bliva möjligt att under den övriga delen av året, då huvudparten av arbetet komme att utgöras av blankettryck, ens tillnärmelsevis utnyttja sätteriet och personalen i detta. Statstryckeriet skulle bliva nödsakat att under tiden mellan riksdagarna antingen inskränka driften i ena eller andra avseendet eller ock anlita utvägen att mottaga beställningar av tryck från allmänheten. Större möjligheter till ekonomisk drift skulle onekligen föreligga, om statstryckeriet tilltoges allenast i sådan storlek och omfattning, att det kunde tillgodose blott en del av statens tryck, så beräknad att tryckeriet kunde antagas erhålla jämn drift under normala förhållanden. I dylikt fall skulle det emellertid under vissa perioder, då arbetstillgången vore större än den normala, och särskilt i avseende å riksdagstrycket bliva nödvändigt att åt enskilda tryckerier överlämna utförandet av allt det tryck, som statstryckeriet icke kunde medhinna. Frågan om riksdagstrycket skulle förty icke kunna bringas till avsedd lösning, varken i avseende å den ekonomiska sidan av saken eller med hänsyn till önskemålet att staten i övrigt i avseende å riksdagstrycket gjordes oberoende av de enskilda tryckerierna. Därjämte torde det vara tvivelaktigt, om staten på detta sätt skulle kunna få sina behov nöjaktigt tillfredsställda, då nämligen vederbörande enskilda tryckerier måhända icke gärna skulle befinnas villiga att åsidosätta sina fasta kunder för att utföra ett tillfälligt arbete för statens räkning. I varje fall torde staten för arbete av berörda slag få räkna med en ytterligare prisfördyring. Under alla förhållanden skulle staten för ett tryckeris anläggning och drift nödgas

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 204 häft. (Nr 239.)

anskaffa ett betydande kapital. Att för detta ändamål under nuvarande förhållanden ytterligare öka statens upplåning vore en olägenhet, varjämte borde beaktas den fara för fördyring av driften vid ett statstryckeri, som föranleddes därav att detta komme att arbeta utan konkurrens med andra tryckerier.

En anordning, varigenom staten inginge såsom delägare i enskilt tryckeri, genom vilket statsverkets tryck skulle utföras, hava sakkunniga ansett lika litet förenlig med statens fördel som förslaget om inrättande av ett särskilt statstryckeri för statens tryck i allmänhet.

Vid behandling av frågan om inrättande av särskilda specialtryckerier för tryck av viss art och omfattning hava sakkunniga till en början anført, att för det dåvarande funnes följande specialtryckerier för tillgodoseende av statsverkets behov, nämligen riksbankens sedeltryckeri, postverkets blankettryckeri samt statens järnvägars biljettryckeri, vilka samtliga tillhörde och dreves av respektive verk, ävensom postverkets frimärkstryckeri, vilket senare tillhörde och dreves av enskilt bolag. Sakkunniga anse vissa skäl kunna tala för att staten själv övertog tillverkningen av allt värdestryck men hava dock för sin del stannat vid den uppfattningen, att det, under förutsättning av vederbörlig kontroll från respektive myndigheters sida, skulle vara till fördel för staten, om även arbeten av angivna slag komme att inbegripas i den anordning, som de sakkunniga ville föreslå i avseende å statstryckets verkställande i allmänhet. Vad beträffar de av postverket och statens järnvägar inrättade specialtryckerierna för blanketter och biljetter yttra de sakkunniga, att förutsättningar torde förefinnas för att dessa kunna drivas ändamålsenligt och med ekonomisk fördel. Enligt sakkunnigas åsikt skulle det, för att kunna ordna rörelsen vid postverkets blankettryckeri så ekonomiskt som möjligt, varit fördelaktigt, om med detta tryckeri kunnat förenas även tryckningen av blanketter för statens järnvägar, telegrafverket m. fl. Generalpoststyrelsen hade emellertid meddelat, att inom de för postverkets tryckeri avsedda lokaler för närvarande icke förefunnes möjlighet till en sådan utvidgning som med nödvändighet krävdes, därest åt detta tryckeri skulle uppdragas att jämväl ombesörja blankettryck för andra statens verk och myndigheter. Sakkunniga hava huvudsakligen på denna grund ansett lämpligast, att det av postverket nu drivna blankettryckeriet, vid en sådan anordning av statsverkets tryck som de sakkunniga komme att föreslå, inordnades under ledning av de tryckeriföretag, med vilka avtal komme att träffas om utförandet av statsverkets tryck. Med hänsyn därtill, att de enskilda järnvägarnas biljetter till största delen tillverkades genom enskilda tryckerier, hava sakkunniga även ur samma synpunkt ansett fördel-

aktigt, om statens järnvägars biljettryckeri inordnades under tryckeriföretagens ledning på sätt ifrågasatts beträffande postverkets blanketttryckeri.

Sakkunniga hava sålunda funnit sig icke kunna tillstyrka anläggandet av ett större tryckeri för värdetryck o. d. eller inrättande av ytterligare specialtryckerier.

Bland anordningar för framställande av statens tryck hava sakkunniga däremot stannat för att tillstyrka en särskild överenskommelse mellan staten, å ena, och enskilda tryckeriföretag under gemensam sammanslutning, å andra sidan, angående statstryckets verkställande mot ersättning enligt viss bestämd beräkningsgrund. Härom yttra sakkunniga huvudsakligen följande:

De tryckerier, med vilka avtal komme att träffas, skulle äga skyldighet och rättighet att utföra de för statens räkning i huvudstaden erforderliga tryckningsarbeten med inbegrepp av sådana bokbinderiarbeten, som utfördes i samband med tryckningen, mot en ersättning, som i första hand avsåge tryckeriernas direkta och indirekta kostnader. Därjämte skulle för statens tryck utgå ett visst belopp såsom ersättning för administrationen och för skäligen vinst å de utförda arbetena. Med avseende å administrationskostnaderna syntes mest ändamålsenligt, att dessa fastställdes att utgå med en viss avtalad procent av sammanlagda beloppet för ovan angivna direkta och indirekta tillverkningskostnader. Samma förfaringssätt syntes även böra tillämpas vid beräkning av ersättningen till tryckeriföretagen såsom skäligen vinst å de utförda arbetena. Detta vinstpålägg borde givetvis sättas lägre än motsvarande vinstpålägg å arbeten för enskilda, då det nämligen måste anses såsom en särskild fördel för de tryckeriföretag, vilka bleve tillförsäkrade utförandet av statstrycket, att erhålla staten med dess omfattande tryckeriarbeten av olika slag till fast och säker kund. Någon ersättning för försäljningskostnaderna skulle icke ifrågakomma, då nämligen leverantören icke skulle hava att vidkännas några dylika kostnader i avseende å statstrycket. En dylik överenskommelse förutsatte givetvis utövandet av särskild kontroll från statens sida i avseende å kostnadsuträkningarna, och med hänsyn härtill torde avtal böra träffas endast med ett begränsat antal tryckerier med så stor prestationsförmåga, att de kunde vara i stånd att åtaga sig allt i huvudstaden förekommande tryck för statsverkets räkning. De sakkunniga hade för sin del tänkt sig, att en sådan överenskommelse lämpligen skulle träffas med Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner och Aktiebolaget Sveriges litografiska tryckerier, vilka tillsammans förfogade över officiner i här för erforderlig omfattning. Under förutsättning att ett dylikt avtal angående utförandet av tryck för statens räkning komme till stånd med nämnda båda företag, hade sakkunniga tänkt sig, att kontrollen över kostnadsuträkningarna lämpligen borde utövas av tvenne av staten tillsatta och avlönade edsvurna revisorer, vilka skulle samarbeta med den föreslagna statens tryckeriexpedition och med hänsyn härtill närmast borde vara underställda föreståndaren för denna expedition. Avtalet med tryckeriföretagen syntes lämpligen böra träffas för ett bestämt antal år med viss tids uppsägning, förslagvis för en tid av tio år och med två års uppsägningstid. Överenskommelsen borde lämpligen omfatta allt för staten erforderligt

tryck, som ansåges böra utföras i huvudstaden, således även värdestryck, blankett- och biljettryck m. m. I dylikt fall skulle statens nuvarande specialtryckerier med lokaler, maskiner och övrig material enligt överenskommelser med vederbörande myndigheter ställas till tryckeriföretagens disposition och under deras förvaltning. I avseende å värdestrycket skulle företagen givetvis vara förpliktade att ställa sig till efterrättelse de kontroll- och skyddsåtgärder, som av vederbörande myndigheter kunde prövas erforderliga. Enär kostnadsuträkningarna för utförandet av statens tryck genom omförmälda tryckeriföretag bland annat skulle baseras på värdet av de företagen tillhöriga byggnader, maskiner och övrig material samt varulager, å vilket värde skulle beräknas en viss ränta, förutsattes, att en värdering komme till stånd för fastställande av det värde, som vid avtalets ingående borde åsättas företagens fastigheter och maskiner m. m.

Myndig-
heternas yt-
randen.

Beträffande först frågan om inrättande av ett statstryckeri, vare sig såsom ett statens eget tryckeri eller i form av andel i ett tryckeribolag, hava de myndigheter, som härom yttrat sig, ansett frågan ännu icke vara mogen att genomföras. Riksgäldsfullmäktige hava ansett, att man bör avvakta den erfarenhet, som kan vinnas av en statens tryckeriexpedition, varefter ny utredning skulle företagas, om förhållandena därtill föranledde. Generalpoststyrelsen har funnit vissa av de frambållna olägenheterna av ett statstryckeri kunna undanröjas eller åtminstone i betydlig mån minskas.

Frågan om inrättande av specialtryckerier för vissa verk har berörts av riksbanksfullmäktige, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, marinförvaltningen och statistiska tabellkommissionen. Riksbanksfullmäktige hava på det bestämdaste avstyrkt, att sedeltryckeriet ställdes till disposition och under förvaltning av andra tryckeriföretag. Generalpoststyrelsen har förklarat sig icke finna minsta anledning föreligga att till monopolföretagen överlämna vare sig postverkets blankettryckeri eller postverkets under uppsättning varande frimärkstryckeri. Järnvägsstyrelsen har motsatt sig, att dess biljettryckeri frånskildes ämbetsverket. Marinförvaltningen har meddelat, att vid flottans station i Karlskrona och vid Vaxholms kustartilleriregemente smärre tryckerier äro anordnade för utförande av mindre tryckeriarbeten, vilket visat sig vara synnerligen besparande för statsverket. Slutligen har statistiska tabellkommissionen avstyrkt, att den tilltänkta tryckeritrusten skulle övertaga statens nuvarande specialtryckerier, bland vilka, förutom de av sakkunniga nämnda, jämväl skulle kunna frambållas den inom lantmäteristyrelsen inrättade reproduktionsanstalten.

Vad slutligen angår avtalsfrågan äro myndigheternas yttranden antingen helt avstyrkande eller i ett par fall tveksamma. Särskilt har generalpoststyrelsen uttalat farhågor för att den av sakkunniga för-

väntade vinsten av ett dylikt avtal så småningom skulle förbytas i förlust, särskilt då det en gång gällde att förnya det första avtalet med det stora monopolföretaget. Järnvägsstyrelsen har ansett, att de föreslagna kostnadsberäkningarna knappast kunna bli tillförlitliga. Marinförvaltningen yttrar, att det är tvivelaktigt, om avtalet, varigenom all konkurrens komme att uteslutas, skulle bli ekonomiskt förmånligt för staten. Telegrafstyrelsen anser statens tryckningskostnader icke kunna på denna väg nedbringas. Statistiska tabellkommissionen finner förslaget i förevarande avseende väcka starka principiella betänkligheter. Kommerskollegium har anmärkt, att förslaget icke syntes medföra nöjaktiga garantier för att statens tryck i verkligheten bliver utfört för mindre kostnad än om utförandet av detsamma utlämnas åt den fria konkurrensen.

Frågan om inrättande av ett statstryckeri för framställande av statens tryck i allmänhet är, särskilt i betraktande av statstryckets ständigt vidgade omfattning, enligt min mening värd all uppmärksamhet. De skäl, som de sakkunniga anført för tankens avvisande, finner jag icke bärande. Emellertid kan frågan uppenbarligen ej framföras till avgörande utan förnyad ingående utredning. Därmed synes så mycket hellre böra tillsvidare anstå, som vid spørsmålets fortsatta beredning den erfarenhet och sakkunskap torde böra tagas i anspråk, som bör kunna påräknas, därest i enlighet med det förslag, som jag ämnar framställa, en särskild statens tryckerisakkunnig anställles.

Vad angår spørsmålet om särskilda specialtryckerier för vissa ändamål, åtnöjer jag mig med att dels meddela, att postverket numera från början av år 1920 självt övertagit frimärkstrycket, dels ock erinra om att Kungl. Maj:t i proposition den 4 februari 1921, nr 74, för riksdagen framlagt förslag till inköp för postverkets räkning av vissa fastigheter i Lilla Alby municipalsamhälle i Solna socken med därå uppförda byggnader, vilket förslag emellertid icke vunnit riksdagens bifall.

I detta sammanhang torde jag ock få bringa i erinran den genom riksdagens skrivelse den 24 mars 1920, nr 95, framförda frågan om sättet för handhavande av statens värdetryck, vilken för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Vidkommande slutligen den av de sakkunniga väckta avtalsfrågan har min företrädare i ämbetet vid behandlingen inför Kungl. Maj:t den 7 januari 1921 av hithörande spørsmål förklarat sig icke kunna tillstyrka, att de sakkunnigas förslag, i vad det avser tryckets överlämnande, åt vissa större enskilda tryckeriföretag, lägges till grund för framställ-

*Departements-
chefen.*

ning till riksdagen. Då även jag är av denna uppfattning, kan jag icke tillstyrka, att sakkunnigas förslag i nämnda del må till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Sakkunnig
institution för
handhavande
av statens
tryck.
Sakkunniga.

De sakkunniga hava ansett, att, huru än bestyret med utförandet av statens tryck kunde komma att ordnas, en statens tryckeriexpedition bör inrättas, anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med det i propositionen till 1913 års riksdag framlagda förslaget.

Med hänsyn till den utförliga utredning, som förut verkstälts i denna fråga, och då frågan tidigare varit föremål för riksdagens prövning, varvid riksdagen icke haft något att i princip erinra mot förslaget utan uttalat, att det syntes synnerligen önskvärt, att en sådan tryckeriexpedition som den tidigare föreslagna kunde komma till stånd, hava de sakkunniga utgått ifrån, att någon ytterligare utredning angående behovet av en dylik tryckeriexpedition nu icke skulle anses behövlig. De förhållanden — anförä sakkunniga — som föranlett ovan berörda framställning till 1913 års riksdag, föreläge alltjämt, och de mer och mer ökade kostnaderna för statens tryck, exempelvis kommittétrycket, manade fortfarande till åtgärder för planmässighet i beställningarna samt kontroll över samtliga räkningar å statens tryckningskostnader.

Tryckeriexpeditionens huvudsakliga uppgifter hava sakkunniga ansett böra bliva:

att på sätt, som kan finnas lämpligt, förmedla tryckeribeställningarna mellan statsmyndigheterna i Stockholm och vederbörande tryckerier;

att granska för tryckning inlämnade manuskript och tillse, att dessa blivit väl förberedda och utarbetade, innan de överlämnas för sättning, samt i motsatt fall meddela anvisning härom;

att tillhandagå myndigheterna med råd och anvisningar i avsikt att ekonomiskt planlägga och ordna arbeten, som skola tryckas;

att tillse, att önskvärd likformighet och standardisering iakttages vid utförande av tryck för statens räkning såväl i avseende å uppställning och format som beträffande pappersslag;

att tillse, att för arbetenes utförande icke användes papper av högre kvalitet än respektive arbetes art och vikt kräver;

att övervaka, att nödig begränsning iakttages vid arbetenas korrigering för vinnande av nedsättning i korrigeringskostnaderna;

att efter överenskommelse med tryckeriföretagen å de olika tryckerierna verkställa fördelning av förekommande tryckalster till undvikande av arbetenas anhopning å särskilt tryckeri och därav föranledd fördyring i arbetskostnader genom arbetenas utförande å övertid;

att äga bestämma, när arbeten av särskilt brådskande slag skola utföras å så kallad övertid;

att äga befogenhet träffa avgöranden, huruvida arbeten i förekommande fall böra utföras å tryckerier utom Stockholm;

att, i den mån så låter sig göra, verkställa gruppering av statens tryckningsarbeten och tillse, att sådana arbeten, som icke nödvändigtvis behöva verkställas å viss tid, beställas för utförande å sådan tid, då arbetet å tryckerierna är mindre brådskande och av mindre omfattning;

att övervaka granskningen av tryckeriföretagens kostnadsuträkningar rörande statens tryck, vilken granskning närmast skulle utövas av de av staten härför utsedda revisorerna, varvid särskilt skulle tillses, att tryckeriföretagens bokföring och redovisning av kostnaderna verkställas med noggrannhet och att de utställda räkningarna vore avgivna i enlighet med avtalets bestämmelser;

att från tryckeriföretagen mottaga räkningar å kostnaderna för statens tryck samt efter räkningarnas prövning och annotering översända desamma till vederbörande myndigheter;

att i övrigt genom samarbete med tryckeriföretagen verka för ett praktiskt och ekonomiskt handhavande av statsverkets tryck; samt

att handhava uppsikten och ledningen av den särskilda depå för statens tryck, som sakkunniga förordat.

För att kunna nedbringa de ofta nog synnerligen höga sättnings- och korrigeringskostnaderna har tryckeriexpeditionen ansetts därjämte lämpligen kunna i förekommande fall, antingen själv eller genom förmedling av renskrivningsbyråer, tillhandagå kommittéer m. fl. med maskinskrivningsarbete för renskrivning av manuskript i flera exemplar, å vilka därefter den första korrigeringen skulle verkställas, innan arbetet överlämnades för sättning.

I avseende å arbetets ordnande å tryckeriexpeditionen yttra de sakkunniga huvudsakligen följande:

Samtliga tryckningsarbeten för statsmyndigheterna i Stockholm borde, såvida icke särskilda förhållanden kunde föranleda undantag härutinnan, exempelvis i särskilt brådskande fall och dylikt, beställas genom expeditionens försorg. Å tryckeriexpeditionen borde föras diarium över inkomna beställningar. Till expeditionen inkomna manuskript borde åsättas inkomstdatum och löpande nummer. Efter manuskriptens granskning skulle tryckeriexpeditionen hava att omedelbart fördela beställningarna å vederbörande tryckerier, vilka själva borde å expeditionen låta afhämta respektive manuskript. Myndigheterna borde erhålla underrättelse rörande de tryckerier, som komme att utföra beställda arbeten. För att undvika onödig omgång och dröjsmål i avseende å arbetenas utförande syntes korrektur böra av respektive tryckerier sändas direkt till vederbörande myndighet. Samtidigt borde tryckeriexpeditionen av tryckeriet underrättas om korrektorets expedierande. Då

korrekturen återsändes från myndigheterna, borde de i allmänhet expedieras över tryckeriexpeditionen. Endast härigenom kunde nämligen expeditionen bliva i tillfälle att på ett verksamt sätt verka för nedbringande av kostnaderna för korrigeringar och ändringar samt öva tillsyn över att myndigheterna iakttaga nödig begränsning vid arbetenas korrigering och dylikt. Till tryckeriexpeditionen syntes även böra, samtidigt som leverans ägde rum till vederbörande myndighet, avlämnas exemplar av varje utfört arbete.

Då, på sätt av det föregående framgår, tryckeriexpeditionens åligganden ansetts böra icke oväsentligt utvidgas utöver vad som år 1913 föreslogs, har det ock ansetts nödvändigt att i viss mån öka expeditionens personal mot vad som föreslogs i 1913 års proposition. Härom anföra sakkunniga:

Sakkunniga hade kommit till den uppfattningen, att personalen — förutom två revisorer, vilka skulle hava till huvudsaklig uppgift att övervaka och kontrollera kostnadsuträkningarna från de två angivna tryckerierna — skulle kunna utgöras av en föreståndare, en förste och en andre faktor samt två skrivbiträden. Att angivna utsträckning i tryckeriexpeditionens verksamhet icke ansetts behöva betinga större ökning av personalen, än som sålunda föreslagits, berodde i huvudsak därpå, att enligt de sakkunnigas förslag allt tryck skulle jämlikt ett på förhand uppgjort avtal utföras genom de förut omnämnda bägge tryckeriföretagen, vadan några underhandlingar med olika tryckerier om priser m. m. icke skulle behöva ifrågakomma, varjämte de sakkunniga tänkt sig, att de båda revisorerna, därest deras arbetstid icke skulle bliva fullt utnyttjad genom kostnadsberäkningarnas kontrollerande, kunde biträda med arbete å själva tryckeriexpeditionen, därest så visade sig behöfligt. Åtminstone under expeditionens första verksamhetstid syntes personalen icke böra anställas på stat såsom ordinarie befattningshavare utan förordnas för viss tid och med viss uppsägningstid. Föreståndaren, revisorerna och faktorerna torde lämpligen böra förordnas av Kungl. Maj:t samt skrivbiträdena antagas av föreståndaren. Föreståndaren syntes lämpligen böra vara en tjänsteman med vana vid handläggning av tryckeriangägenheter och förmåga att förhandla med vederbörande myndigheter om tryckalstrens utförande. De båda faktorerna borde besitta speciell fackkunskap tryckeribranschen. För att kunna för dessa uppdrag förvärva och bibehålla väl kvalificerade samt driftiga och dugliga personer syntes arvoden till dem icke böra sättas för låga utan anpassas efter de avlöningar, som i allmänhet betalades vid motsvarande anställning i enskild verksamhet. Föreståndaren syntes i avlöningshänseende böra jämföras med byråchef och således erhålla ett arvode av 8,100 kronor för år jämte ett ålderstillägg av 600 kronor efter 5 år. Såsom slutavlöning för de båda faktorerna föresloges högst 6,000 kronor för förste och 4,000 kronor för andre faktorn. Revisorerna borde likställas med revisorerna i kammarrätten och sålunda erhålla arvoden om 4,500 kronor jämte tre ålderstillägg, vardera å 500 kronor, efter 5, 10 och 15 år. Till vardera av de båda skrivbiträdena föresloges arvode av 1,600 kronor för år jämte två ålderstillägg, vardera å 200 kronor, efter 5 och 10 år. Å samtliga avlöningsbelopp borde utgå dyrtidstillägg i enlighet med för statstjänstemän i allmänhet gällande bestämmelser. Till inköp av för expeditionen erforderliga inventarier beräknades ett belopp av 10,000 kronor för en gång bliva tillräckligt. Till bestridande av expensutgifter för expeditionen, däri inräknad kostnad för uppässning,

syntes böra beräknas förslagsvis 4,000 kronor för år, vartill i förekommande fall komme kostnader för lokal. De årliga utgifterna för tryckeriexpeditionen -- förutom eventuella kostnader för lokal -- beräknades således komma att begränsas till ett belopp av sammanlagt omkring 34,300 kronor, vartill komme dyrtidstillägg å avlöningsbeloppen samt ovan angivna engångskostnader av 10,000 kronor för anskaffande av erforderliga inventarier.

I fråga om kostnaderna för tryckeriexpeditionen vore det väl enligt sakkunnigas mening rent principiellt sett riktigt, om vederbörande verk och myndigheter proportionsvis bidroge till desamma. Med hänsyn emellertid till dessa kostnaders obetydliga belopp i förhållande till samtliga kostnader för statstrycket hava sakkunniga föreslagit, att utgifterna för tryckeriexpeditionen i sin helhet gäldas av sjunde huvudtitelns anslag till tryckningskostnader.

Vad angår frågan om lokal för tryckeriexpeditionen hava sakkunniga tänkt sig, bland annat, att denna skulle kunna ordnas på det sätt, som ifrågasatts i propositionen till 1913 års riksdag, däri föreslagits, att expeditionen skulle inrymmas i den lägenhet i riksdagshuset, som disponeras av riksdagens tryckeriavdelning. Härom anföra sakkunniga följande:

Enligt vad sakkunniga inhämtat hade arbetet vid riksdagens nuvarande tryckeriavdelning på senare tid begränsats i sådan omfattning, att denna avdelning numera, förutom beställandet av riksdagens tryckalster, i huvudsak handhade allenast korrekturläsningen av motioner, riksdagsskrivelser och protokollsutdrag, distribueringen av riksdagstrycket och granskningen av tryckeriräkningarna, varemot korrekturläsningen av riksdagens övriga tryckningsarbeten verkställdes av vederbörande utskottspersonal. Expeditionens föreståndare förde därjämte en särskild liggare i ändamål att kunna vid förfrågningar från ämbetsverk, myndigheter och enskilda lämna upplysningar angående riksdagsärendenas gång. Därest den korrekturläsning av riksdagstryck, som nu fortfarande utfördes av nämnda tryckeriavdelning, bleve ordnad på samma sätt som ifråga om det övriga riksdagstrycket, och om bestyret med distribueringen av riksdagstrycket helt och hållet överlämnades åt riksdagens bibliotek, syntes de övriga bestyr, som tryckeriavdelningen handhade, kunna överlämnas åt den föreslagna statens tryckeriexpedition. Sakkunniga ville vidare ifrågasätta, huruvida icke även bestyret med förandet av omförmälda liggare, därest den nuvarande riksdagens tryckeriexpedition bleve indragen, lämpligen kunde överlämnas till riksdagens bibliotek. Enligt inhämtad upplysning skulle nämnda arbete kunna å biblioteket handhavas av samma person, som ombestyrde utarbetandet av registret över riksdagens tryck. Med hänsyn därtill att riksdagens bibliotek numera vore att anse såsom ett centralt förvaltningsbibliotek, till vilket överlämnades exemplar av allt officiellt tryck, hade även ifrågasatts lämpligheten av att nämnda bibliotek årligen upprättade och utgäve en bibliografi över allt officiellt tryck, något som torde vara ett ganska viktigt önskemål att realisera. Även detta bestyr torde, enligt vad de sakkunniga inhämtat, kunna utföras av samma person, som verkställde registreringen av riksdagstrycket, under förutsättning att denne bereddes stadigvarande anställning året om. Vid sådant förhållande torde den nuvarande riksdagens tryckeriavdelning bliva överflödig genom

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 204 häft. (Nr 239.)

inrättandet av den föreslagna tryckeriexpeditionen. Den nuvarande tryckeriavdelningens lokaler torde därför lämpligen kunna tagas i anspråk för den blivande tryckeriexpeditionen, för så vitt desamma icke behövde användas för annat riksdagens ändamål.

*Avgifna yt-
randen.*

Riksgäldsfullmäktige anse, att upprättandet av en fristående statens tryckeriexpedition borde kunna avsevärt nedbringa kostnaderna för statstrycket. I avseende å expeditionens befogenheter hava fullmäktige framhållit, att desamma jämväl lämpligen torde böra omfatta upphandling av papper. Vidare hava fullmäktige anfört:

»Då statens tryckeriexpedition skulle komma att taga befattning ej endast med tryckningen av de publikationer, som offentliggöras av ämbetsverk och myndigheter, utan även med tryckningen av riksdagens handlingar — något varemot fullmäktige för sin del ej hava något att erinra — föreställa sig fullmäktige, att expeditionen lämpligen kunde organiseras såsom en avdelning eller byrå inom något av riksdagens redan bestående verk, såsom riksgäldskontoret eller riksdagens bibliotek. Då riksgäldskontoret enligt nu gällande bestämmelser redan har att, särskilt under de tider, då riksdagen ej är samlad, handlägga många och skiftande ärenden, som angå riksdagstrycket, synes det förra alternativet vara att föredraga.»

Generalpoststyrelsen anser den under nuvarande förhållanden bästa lösningen av den föreliggande frågan om ordnandet av statens tryck vara, att en tryckeriexpedition inrättas med i huvudsak de uppgifter, som av sakkunniga föreslagits. Därest det av sakkunniga föreslagna avtalet rörande statens tryck icke kommer till stånd, har styrelsen ansett, att ett vidgat verksamhetsområde borde givas expeditionen. Härom yttrar styrelsen:

»I främsta rummet torde då böra åt tryckeriexpeditionen överlämnas att för respektive myndigheters räkning träffa avtal med respektive tryckerier, där dylika avtal anses böra ifrågakomma, samt att i stället för de av de sakkunniga föreslagna revisorerna direkt handhåva granskningen av tryckeriräkningarna.

Åt tryckeriexpeditionen torde även böra kunna överlämnas bestyret med upphandling av för statens tryck erforderliga papperspartier, där papper anses böra av staten tillhandahållas tryckerierna.

Tryckeriexpeditionen borde såvitt möjligt förmedla alla beställningar av trycksaker för statens verk och myndigheter. Härigenom bleve expeditionen med all sannolikhet i tillfälle att genom förständig placering av beställningarna hos olika konkurrerande företag åstadkomma väl så förmånliga avtal om statens tryck som det av de sakkunniga föreslagna monopolavtalet.

Tryckeriexpeditionen borde vidare stå i intim förbindelse med statsverkets specialtryckeri, för närvarande sålunda i första rummet postverkets blankettryckeri, på det att ständiga jämförelser må kunna göras mellan kostnaderna för ungefärligen motsvarande tryck vid framställning i statens egna tryckerier och hos enskild företagare. Härigenom kunde erfarenhet vinnas rörande vilket tryck, som med

fördel kunde övertagas av statens specialtryckerier och i vilken riktning och omfattning dessas utvidgning borde ske.

Slutligen måste tillses, att anlitaandet av tryckeriexpeditionen icke förhindrar snabbt utförande av ett tryck, då så är av omständigheterna påkallat, utan bör det vara ett verk eller en myndighet obetaget att i undantagsfall själv ordna med utförande av sådant tryck, vars utförande ej kan tåla det uppskov, som vägen över tryckeriexpeditionen i vissa fall kan tänkas komma att föranleda.»

Järnvägsstyrelsen, som anser en statens tryckeriexpedition vara av behovet påkallad, erinrar att styrelsen vid tillstyrkande i utlåtande den 7 mars 1913 av en dylik expedition därvid fästat följande villkor:

att, oavsett den tryckeriexpeditionen i regeln tillerkända befogenhet, centralt verk må äga att i särskilda fall, efter eget provande, beställa tryck och träffa avtal härom, vilken rätt må gälla även i fråga om häftning och inbindning av tryckalster;

att centralt verk må äga att bestämma rörande de genom dess försorg utkommande tryckalsters uppställning, utstyrsel, papperssort och dylikt;

samt att manuskript och korrektur jämte tillhörande kostnadsräkningar först efter tryckets publicerande tillhandahållas tryckeriexpeditionen för granskning.

Vidare anför styrelsen bland annat följande:

Sakkunniga hade tänkt sig en avsevärd utsträckning av expeditionens åligganden utöver vad som i 1913 års proposition föreslagits och även närmare preciserat expeditionens befogenheter och skyldigheter i förhållande till den tänkta tryckerisammanslutningen av två tryckerier för statens tryck. Med den ståndpunkt styrelsen intog i själva huvudfrågan eller att statstrycket bleve under fri konkurrens tillgängligt för alla tillräckligt kvalificerade tryckerier, syntes tryckeriexpeditionens verksamhet i ekonomiskt avseende böra rörande det statens tryck, varmed expeditionen hade att taga befattning, omfatta infordrande och granskning av kostnadsanbud samt granskning av verkställda debiteringar. Hos dess tjänstemän måste därvid med nödvändighet förutsättas en ingående affärsmässig kännedom om tryckeribranschen och framförallt förmåga att med hänsyn till förhållandena inom yrket i allmänhet bedöma skäligheten av ingivna anbud och utfärdade räkningar. I organisatoriskt avseende bleve för expeditionen av särskild vikt att tillse, att trycket bleve på sådant sätt fördelat å olika tryckerier, att tillfällig överhoppning med brådskande arbete på visst tryckeri så vitt möjligt kunde undvikas. Såsom redan av styrelsen år 1913 berörts borde med hänsyn till den stora skyndsamt, varmed ett stort antal tryckeriärenden vid statens järnvägar måste behandlas, verket äga befogenhet att i all den omfattning förhållandena påkallade direkt avsluta avtal med enskilda tryckerier om leverans av arbeten av mera brådskande natur ävensom äga bestämmanderätt ifråga om val av papper, tryckalsters uppställning och format. Vad särskilt anginge biljett- och blankettkontoret, för vilket kontor tryckningskostnaderna för år 1918 belöpt sig till ett belopp av 823,400

kronor, medan tryckningskostnaden i övrigt för statens järnvägar uppgått till 470,000 kronor, så verkställdes numera å detta kontor årligen omkring 10,000 upphandlingar av tryckalster, och beställningarnas antal uppginge mången gång dagligen till över 100. Då leveranserna härav till en stor del vore av mycket brådskanie natur, måste onödiga omvägar i görligaste mån förebyggas. I fråga om befogenheten rörande tryckalsters uppställning och utstyrsel, väl av papper och dylikt vidhölle styrelsen vad styrelsen år 1913 framhållit. Inom biljett- och blankettkontoret med numera en intendent såsom föreståndare hade styrelsen till sitt förfogande personal med jämte nödig kännedom om järnvägstjänsten och behovet av därför erforderliga tryckalster även specialkännedom inom tryckeribranschen. Sakkunnigas förslag att manuskript och korrektur skulle passera genom tryckeriexpeditionen, som skulle övervaka bland annat att manuskripten vore omsorgsfullt utarbetade, ville styrelsen såsom förut bestämt motsätta sig. Granskning av manuskriptets omsorgsfulla utarbetning skulle expeditionen förvisso icke kunna göra annat än helt formellt. Det låge i sakens natur, att expeditionen icke kunde förutsättas äga förmåga att påverka författarens arbetssätt därhän, att korrekturkostnaderna kunde nedbringas. Däremot borde givetvis såväl manuskript som korrektur, sedan arbetet avslutats, överlämnas till expeditionen för granskning och jämförande med tryckeriets debitering. Vid denna granskning torde även framkomma i vad mån arbetet fördyrats på grund av mindre omsorgsfullt manuskript eller bristfällig korrekturbehandling, och det kunde därvid lämpligen tänkas ifrågakomma, att expeditionen sammanfattade sina anmärkningar i en promemoria till vederbörande statsmyndighets chef. En viss efterkontroll över författarens arbete skulle således erhållas men den av sakkunniga föreslagna kontrollen under arbetets gång bortfalla. Särskilt ämbetsstrycket vore i övrigt ofta av så brådskanie natur, att tiden ej medgäve dylik förberedande granskning av tryckeriexpeditionen. Beträffande exempelvis anslagstidtabellen vore det icke möjligt att få tryckningen av densamma fullbordad i tillräckligt god tid, om uppsättningen måste framflyttas till den tidpunkt, då ett något så när slutgiltigt första manuskript skulle kunna lämnas till tryckeriexpeditionen. Det torde vara nödvändigt, att uppsättningen av nämnda tidtabell påbörjades på så tidigt stadium, att på grund av tidtabellarbetets natur avsevärda korrigeringar, vilkas berättigande troligen skulle undandraga sig tryckeriexpeditionens bedömande, måste företagas. Styrelsen finge alltså tillstyrka inrättande av en statens tryckeriexpedition med i huvudsak de funktioner sakkunniga föreslagit, dock under de modifikationer som i styrelsens utlåtande den 7 mars 1913 angivits. Det hade beräknats, att under angivna förutsättningar skulle kunna till en för samtliga statsmyndigheter gemensam tryckeriexpedition överlåtas anskaffandet av tryckalster till minst hälften av allt styrelsens tryck.

Arméförvaltningens civila departement förklarar sig icke hava något att erinra mot sakkunnigas förslag, i vad det avser inrättandet av en statens tryckeriexpedition.

Marinförvaltningen finner någon statens tryckeriexpedition med så vittomfattande uppgifter, som sakkunnigeförslaget innehåller, icke för marinens vidkommande vara av behovet påkallad eller ens lämplig. Marinen har — anför ämbetsverket vidare — redan nu enligt general-

order den 23 december 1918 en egen »marinens tryckeridetalj» med huvudsakligt ändamål att ombesörja förekommande tryckning i enlighet med närmare föreskrifter i sagda generalorder. Tryck för marinen, som icke fölle inom denna tryckeridetaljs område, torde desto hellre få ombesörjas genom marinens vederbörande myndigheter, som detta tryck dels i regel vore av brådskande slag dels ofta vore av hemlig beskaffenhet och fördens skull ej lämpligen borde komma under granskning av den ifrågasatta tryckeriexpeditionen. Därest emellertid en dylik expedition inrättades syntes den, vad marinen anginge, icke böra få andra uppgifter än att, *efter framställning av vederbörande myndighet*, på sätt som kunde finnas lämpligt förmedla ifrågakommande tryckeribeställningar, tillhandagå myndigheterna med råd och anvisningar i avsikt att ekonomiskt planlägga och ordna arbeten, som skulle tryckas, samt övervaka granskningen av tryckeriföretagens kostnadsräkningar.

Telegrafstyrelsen förklarar sig icke vilja förneka, att i enstaka fall behovet av sakkunnig persons råd och anvisningar i avsikt att ekonomiskt planlägga och ordna förekommande tryckeriarbeten gjort sig gällande. De fördelar och de besparingar, som kunde vinnas genom inrättandet av en statens tryckeriexpedition, torde emellertid — yttrar styrelsen — icke uppvägas av den kostnad, som detta ämbetsverk skulle åsamka statsverket, och de olägenheter, som expeditionens anlitande såsom mellanhand mellan myndigheterna och tryckerierna måste medföra. Med hänsyn härtill har styrelsen avstyrkt inrättandet av en dylik expedition.

Statistiska tabellkommissionen hänvisar i huvudsak till sina utlåtanden i ämnet den 8 mars 1913 och den 12 mars 1915. I förstnämnda utlåtande har kommissionen, som ansett att en tryckeriexpedition hade en viktig uppgift att fylla vid granskningen av tryckeriräkningarna, likväl bestämt avstyrkt förslaget, att manuskript och korrektur skulle passera genom tryckeriexpeditionen på vägen mellan tryckeri och ämbetsverk, då härigenom ofta skulle åstadkommas ett betänkligt försenande av tryckningen, varemot ämbetsverken borde åläggas att för granskning tillhandahålla expeditionen manuskript och samtliga korrektur, då de icke längre vore behövliga för tryckningsarbetets fortgång. Emellertid förklarar sig kommissionen under nuvarande förhållanden icke vilja motsätta sig, att den föreslagna expeditionen jämväl får hand om beställningar av statens tryck, då fördelarna av en enhetlig beställning kunna vara rätt avsevärda.

Kommerskollegium anser förslaget i fråga vara beaktansvärt. Kollegium yttrar sig på i huvudsak följande sätt:

Genom de för nämnda expedition föreslagna befogenheterna att tillhandagå myndigheterna med råd och anvisningar i avsikt att ekonomiskt planlägga och ordna arbeten, som skulle tryckas, ävensom att granska och pröva tryckeriräkningar torde, under förutsättning att expeditionen utrustades med verkligt sakkunnig personal, åtskilligt vara vunnit för tillgodoseende av det avsedda syftet att nedbringa kostnaderna för statens tryck. Jämväl flertalet av de övriga funktioner, som föreslagits skola tillkomma tryckeriexpeditionen, syntes kollegium ändamålsenliga och lämpliga för ernåendet av sagda syfte. Kollegium funne sig emellertid böra framställa erinringar mot vissa av de för tryckeriexpeditionen föreslagna befogenheterna. Befogenheterna att granska för tryckning inlämnade manuskript och tillse, att dessa blivit väl förberedda och utarbetade, innan de överlämnades för sättning, samt i motsatt fall meddela anvisning härom, att övervaka, att nödig begränsning iakttoges vid arbetenas korrigering för vinnande av nedsättning i korrigeringskostnaderna, samt att äga bestämma, när arbeten av särskilt brådskande slag skulle utföras å så kallad övertid, hade givits sådan formulering, att desamma syntes dels hos tryckeriexpeditionen i olika avseenden förutsätta en saklig kompetens, som icke torde kunna alltid påräknas, dels framför allt innebära betänkliga konflikthanledningar vid samarbetet med de olika ämbetsverk, som expeditionen vore satt att betjäna. För så vitt granskningen av ett manuskript inskränkte sig till kontroll över att desamma vore tydligt samt ur tryckeriteknisk synpunkt väl förberett och utarbetat, vore givetvis mot en sådan granskning, vilken borde kunna medföra beaktansvärda fördelar, intet att invända. Om däremot granskningen vore avsedd att vara även saklig, funne sig kollegium av ovan angivna skäl böra framställa bestämd invändning mot den föreslagna befogenheten för expeditionen. Då med funktionen att övervaka, att nödig begränsning iakttoges vid arbetenas korrigering, icke torde kunna avses annat än i huvudsak en rent saklig granskning, drabbades jämväl förslaget härutinnan av ovannämnda anmärkningar. Vad slutligen anginge funktionen att bestämma, när arbeten av särskilt brådskande slag skulle utföras å så kallad övertid, så torde, för att icke mot denna funktion skulle kunna framställas erinringar av ovan angiven innebörd, densamma böra gent emot vederbörande ämbetsverks befogenheter noggrant avgränsas. Varje ämbetsverk måste nämligen i sin hand äga avgörandet i fråga om graden av ett ärendes brådskande karaktär, varefter det borde tillkomma tryckeriexpeditionen att med ledning härav och av sin erfarenhet om de olika tryckeriernas möjligheter att å ordinarie arbetstid utföra arbete bedöma, huruvida för ett arbetes utförande övertid skulle bli erforderlig eller ej.

Kollegium finge slutligen beträffande tryckeriexpeditionen framhålla lämpligheten av att dess befogenheter i allmänhet liksom och särskilt dess förhållande till ämbetsverken noggrant angäves i en för densamma fastställd instruktion.

Statskontoret har icke haft någon erinran att göra mot de uppgifter och den organisation, som sakkunniga velat giva en statens tryckeriexpedition. Vad beträffar de av sakkunniga för personalen å den tilltänkta tryckeriexpeditionen föreslagna avlöningsförmåner, har statskontoret framhållit, att, utöver vad de sakkunniga i sådant avseende ifrågasatt, nämnda personal torde böra komma i åtnjutande av sådan tillfällig löneförbättring, som efter den tidpunkt, då expeditionen trätt i verksamhet, kunde

varda befattningshavare i statskontoret m. fl. statens verk och myndigheter medgiven. Vidare har statskontoret ansett, att för expeditionens personal i likhet med andra befattningshavare i statens tjänst borde, då så med hänsyn till göromålsens behöriga gång kunde ske, beredas viss tids kostnadsfri ledighet årligen; och har statskontoret i sådant avseende föreslagit att föreståndaren erhåller dylik ledighet under en och en halv månad och den övriga personalen under en månad. Vad angår spörsmålet, huru förfaras skall vid tjänstledighet för expeditionens personal på grund av sjukdom, har berörda spörsmål i fråga om ledighet för expeditionens föreståndare ävensom beträffande längre tids ledighet för den övriga personalen synts statskontoret böra göras till föremål för Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. I fråga åter om tjänstledighet för den övriga personalen på grund av sjukdom under kortare tid har beslutanderätten lämpligen ansetts kunna överlämnas till expeditionens föreståndare. Beträffande det av de sakkunniga föreslagna sättet för bestridande av kostnaderna för den ifrågasatta tryckeriexpeditionen har från statskontorets sida icke varit något att erinra.

Riksbibliotekarien anser det rent vetenskapliga tryck, som av vissa statens institutioner beställes, böra undandragas tryckeriexpeditionens verksamhet. Till dessa institutioner hörde — fortsätter riksbibliotekarien — kungl. biblioteket, som till sina årsberättelser tryckte vetenskapliga bilagor, företrädesvis kataloger över samlingarna. Vid dessas anordnande och uppställning torde det icke vara önskvärt att erhålla direktiv från föreståndaren för en statens tryckeriexpedition.

Innan jag ingår på en framställning av hur enligt min mening frågan om stateus tryck närmast bör lösas, ber jag att få med några ord omnämna, huru motsvarande förhållanden ordnats i Norge. *Statens tryck
i Norge.*

Enligt vad jag inhämtat är i Norge sedan år 1904 anställd en i tryckeribranschen tekniskt utbildad person såsom regeringens »tryckningskommissaer» med i huvudsak följande uppgifter:

att för hela den centrala administrationen vara rådgivare vid beställandet av tryckalster, därvid stortinget och de myndigheter, såsom exempelvis järubane- och poststyrelserna m. fl., vilka själva genom infordrande av anbud verkställa upphandling av för dem erforderligt tryck, i regel rådföra sig med »kommissaeren» såväl vid anbudens infordrande som vid desammas prövning, vilket tillvägagångssätt även iakttages, då någon förändring vidtages i avseende å prisförhöjning eller avslutandet av nya kontrakt och dylikt beträffande utförandet av sådana fasta ar-

beten som Lovtidende, Kungjörsestidende, Statistik, offentliga tidskrifter m. fl.;

att ombesörja regeringens trycksaker till stortinget, departementala kommittéers och kungl. kommissioners betänkanden, ävensom i regel allt tillfälligt tryck från den centrala administrationen;

att attestera samtliga räkningar beträffande tryckalster, som beställts genom »kommissaeren», ävensom att på begäran och särskilt i tvivelaktiga fall verkställa granskning av tryckeriräkningar jämväl beträffande sådant tryck, som upphandlats i annan ordning;

att infordra särskilda anbud å papper för sådant tryck av större omfattning, som beställes genom »kommissaeren»;

att förestå arkivet av allt tryck, som är intaget i stortingsförhandlingarna från och med 1914, samt expeditionen av regeringens tryck till stortinget, offentliga myndigheter och norska konsulat i utlandet;

att förvara betänkanden från kommissioner, i den mån dessa icke överlämnats till stortinget;

att övervaka stortingstryckets inbindning samt kontrollera och attestera räkningarna å kostnaderna därför ävensom utöva kontroll över tryckeriernas förbrukning av papper till statens tryck.

*Departements-
chefen.*

Det synes icke råda mer än mening därom, att förhållandena beträffande statens tryck äro sådana, att särskilda åtgärder böra vidtagas för att genomföra enhetlighet i avseende å tryckets beställning och utförande samt såmedelst och i övrigt söka åstadkomma besparingar. Behovet av sakkunnigt råd och biträde i fråga om tryckets anordning och beställning samt tryckeriräkningarnas granskning torde vara störst hos kommittéer och sakkunniga samt hos sådana verk och myndigheter, vilka icke regelmässigt hava att ombesörja tryckningsarbeten, och där förty någon egentlig erfarenhet på detta område icke kan förefinnas. Beträffande åter andra myndigheter, såsom telegrafverket, statistiska tabellkommissionen, kommerskollegium och socialstyrelsen, vilka mer regelbundet företaga tryckning av blanketter, order, meddelanden, statistiskt tryck m. m. och hos vilka med anledning härav en större eller mindre erfarenhet vunnits angående det ur kostnadssynpunkt och eljest mest lämpliga sättet för tryckets utförande, är givetvis sakkunnigt biträde för behandling av tryckningsfrågorna icke i lika mån erforderligt. Minst torde behovet vara för sådana verk, där särskilda tryckerier inrättats, och där följaktligen på hithörande område sakkunniga personer finnas att tillgå, åtminstone rörande det speciella slag av tryck, som vid dessa tryckerier kan före-

komma. Men även i sistberörda fall, i vilka det för övrigt ofta gäller tryckningsarbeten av stor omfattning, och där följaktligen kostnaderna, såsom sakkunniga visat, uppgå till högst avsevärda belopp, torde icke obetydliga utgifter kunna besparas statsverket genom större enhetlighet och planmässighet i avseende å tryckets uppställning och utförande samt val av papper, format, stilar m. m.

På sätt jag förut framhållit, lämnar jag för närvarande åsido tanken å så vittomfattande åtgärder som inrättande av ett statstryckeri. Däremot anser jag, att det sedan länge på dagordningen stående förslaget om en statens tryckeriexpedition nu bör framföras till avgörande, detta så mycket hellre som ett avgörande härutinnan icke i någon mån behöver föregripa statstryckerifrågan, utan tvärtom synes bereda större möjligheter för ett allsidigt bedömande av densamma. Att det för en institution av ungefär den beskaffenhet, som en statens tryckeriexpedition skulle erhålla, förefinnes tillräckligt många och viktiga uppgifter att fylla, framgår med önskvärd tydlighet av föreliggande utredning och yttranden i ämnet. Det torde fördenskill ej vara nödigt, att jag i detta sammanhang förebringar ytterligare motivering rörande behovet och angelägenheten härav.

Om jag sålunda är av den övertygelsen, att en sakkunnig institution med huvudsaklig uppgift att verka för större enhetlighet och för åstadkommande av besparingar beträffande statens tryck omedelbart bör komma till stånd, synes mig å andra sidan svårighet möta att på förhand tillförlitligt bedöma de uppgifter, som böra tillkomma institutionen ifråga. Härutinnan hava uttalats olika uppfattningar bland dem, som haft att säga sin mening i detta ärende. En i möjligaste mån genomförd centralisering av statens tryck synes vara det mål, som bör eftersträvas, då därigenom den största kostnadsbesparingen torde kunna vinnas. Att omedelbart åvägabringa en dylik centralisering torde emellertid icke vara lämpligt eller ens möjligt. Att åter nu begränsa verksamheten till enbart de uppgifter, beträffande vilka alla hörda myndigheter äro ense att de böra tillkomma den ifrågasatta tryckeriexpeditionen, skulle lätteligen leda till, att området för expeditionens befogenhet tillmättes trängre än som sedermera kunde visa sig riktigt. Vid sådant förhållande synes mig vara att förorda att icke nu definitivt fastslå omfattningen av institutionens verksamhetsområde utan att tillsvidare allenast efter mera allmänna linjer skissera detsamma, varefter frågan om uppgifternas omfång och avgränsning genom förhållandenas egen utveckling torde få växa sig fram till en slutgiltig lösning.

Gäller det sagda i avseende å institutionens uppgifter, så måste

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 204 häft. (Nr 239.) 4

det med än större skäl gälla om dess organisation. Även om de förra nu kunde slutgiltigt fastställas, skulle svårighet möta att avgöra vilken personal bleve erforderlig. Då det, som nämnt, för närvarande ej ens synes möjligt att bestämt avgränsa uppgifterna, är man beträffande personalens storlek och organisationen i övrigt så mycket mer hänvisad att söka stöd i den blivande erfarenheten. Vid den närmare undersökning, denna fråga undergått i finansdepartementet, har jag därför kommit till den uppfattningen, att det icke kan vara lämpligt att, som frågan nu ligger, binda sig vid en fast och ämbetsmässig organisation av den ifrågasatta institutionen, utan att man här bör bereda större möjlighet till smidig anpassning efter kommande krav. Jag förmenar sålunda, att den föreslagna formen av en statens tryckeriexpedition för närvarande ej bör anlitas, utan att tillsvidare allenast en statens tryckerisakkunnig jämte nödiga biträden bör anställas.

De uppgifter, vilka — såvitt nu kan bedömas — i första hand skulle tillkomma statens tryckerisakkunnige, synas preliminärt kunna, angivas sålunda:

a) att i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser och i övrigt i mån av därom framställd begäran lämna statens olika myndigheter råd och anvisningar i avseende å anordning och utförande av förekommande tryckningsarbeten ävensom, där så lämpligen kan ske, utarbeta allmänna sammanställningar rörande vad i sådant hänseende må vara att iakttaga;

b) att likaledes jämlikt bestämmelser av Kungl. Maj:t och eljest i mån av givna uppdrag träffa avtal med tryckerier om utförande av statstryck samt, där så skett, övervaka tryckets utförande och verkställa granskning av tryckeriräkningarna;

c) att jämväl i övrigt granska förekommande tryckeriräkningar;

d) att för tryckeriräkningarnas granskning från vederbörande beställare äga insamla manuskript och samtliga korrektur i de ärenden, där dylik granskning skall verkställas, samt däröver föra diariet;

e) att giva anvisning å eller på begäran själv verkställa sådan fördelning av förekommande tryck på olika tryckerier, att jämnast möjliga belastning åstadkommes och övertidsarbete så mycket som möjligt undvikas;

f) att med vederbörande beställare överenskomma om format å och eventuellt, i samförstånd med beställaren, verkställa upphandling av erforderligt tryckpapper samt träffa avtal om häftning och inbindning;

g) att förskaffa sig kännedom jämväl om sådant tryck, som av myndigheterna själva ombesörjes antingen vid egna eller vid privata tryckerier,

samt för sådant ändamål äga att periodvis mottaga avskrifter av kontrakt rörande dylikt tryck samt uppgifter å kostnaderna därå, åtföljda av ett exemplar av det som tryckts samt i förekommande fall av tillhörande korrektur, ävensom fästa vederbörandes uppmärksamhet å sådana förhållanden i avseende å dylikt tryck, vilka anses böra undergå rättelse; samt

h) att med uppmärksamhet följa utvecklingen inom tryckerinäringen och samarbeta med statens specialtryckerier.

De uppgifter, som enligt vad nu anförts skulle tillkomma den tryckerisakkunnige, och som för övrigt böra kunna ytterligare kompletteras, äro som synes av övervägande rådgivande karaktär. Överhuvud förefaller det mig lämpligt, att åtminstone till en början den sakkunniges verksamhet, som delvis är av en mycket grannlaga beskaffenhet, i allmänhet begränsas till uppdrag av dylik art, i den mån Kungl. Maj:t ej finner anledning att omedelbart skarpare fixera den sakkunniges ställning till vederbörande myndigheter. Konflikthanledningar, som eljest kunna tänkas uppkomma, torde därigenom lättare undvikas, och, därest den sakkunnige rätt fattar sin ställning, lär det vara att förvänta, att beställare av tryck själva så småningom finna fördelaktigt att i allt större utsträckning anlita den sakkunniges hjälp och följa hans anvisningar. Därigenom torde den sakkunniges verksamhetsområde så småningom på ett naturligt sätt växa sig fram, varefter detsamma, sedan någon tids erfarenhet vunnits, bör kunna mer bestämt avgränsas och fixeras. Det lär få ankomma å Kungl. Maj:t att utfärda instruktion för den sakkunnige samt därutöver successive de föreskrifter och förhållningsregler i övrigt, som vad angår uppgifternas såväl art som omfattning kunna erfordras till verksamhetens reglering och vidare utveckling, därvid jag givetvis förutsätter, att den sakkunnige själv inkommer med de förslag och övriga framställningar, som han kan finna påkallade. Självfallet har Kungl. Maj:t i sin hand att, därest så skulle visa sig erforderligt, till olika verk och myndigheter meddela de direktiv, som för möjliggörande av den tryckerisakkunniges verksamhet kunna bli behöfliga.

Vad särskilt angår frågan om den tryckerisakkunniges ställning till riksdagens tryckeriavdelning, så torde man tillsvidare böra inskränka sig till ett samarbete under mer fria former. Frågan om en eventuell närmare reglering torde sålunda böra anstå, intill dess nödig erfarenhet samlats.

Jag har redan antytt, att den sakkunnige bör erhålla nödiga bidragen till sitt förfogande. Med sättet för verksamhetens organisation överensstämmer, att personalens storlek ej bör från början definitivt

fastslås. Den personal, som omedelbart kan antagas vara behövlig, torde kunna begränsas till en person med faktorskompetens samt ett kvinnligt biträde. Då det emellertid förutsättes, att arbetsuppgifterna undan för undan utvidgas, torde man böra möjliggöra behövlig utökning av personalen. I första hand lär det bli nödvändigt att under riksdagstiden i mån av behov kunna anställa ytterligare en faktor och ett kvinnligt biträde. Erforderliga medel för en så pass omfattande organisation lära förty redan nu böra ställas till förfogande.

Då det synes önskvärt, att den föreslagna verksamheten kommer i gång med det snaraste, torde möjlighet böra förefinnas att anställa den sakkunnige och ett kvinnligt biträde redan från den 1 juli innevarande år samt dessutom en faktor från den 1 därpå följande oktober.

Vidkommande kostnadsfrågan synes densamma, i betraktande av den provisoriska karaktär, som enligt mitt förslag skulle givas åt den tilltänkta organisationen, böra få inom vissa gränser lösas av Kungl. Maj:t allt efter de olika förhållanden, som härvidlag kunna inverka. Arvodena till den sakkunnige samt faktorn eller faktorerna, vilka arvoden måste bli beroende av, bland annat, vilka personer kunna för ändamålet förvärfvas, skulle sålunda icke nu slutgiltigt bestämmas utan allenast vissa maximibelopp fastställas, inom vilka det må tillkomma Kungl. Maj:t att utmäta avlöningarna efter sig företeende omständigheter. Den sakkunniges arvode torde kunna sättas till högst 18,000 kronor och faktors arvode till högst 12,000 kronor. Ersättning till kvinnligt biträde lär tillsvidare böra beräknas enligt de grunder, som i allmänhet gälla för kvinnliga biträden i nuvarande första lönegraden. Kostnaderna för inköp av erforderliga inventarier torde kunna begränsas till högst 7,000 kronor för en gång. Till bestridande av expensutgifter synes böra beräknas cirka 4,000 kronor årligen.

En sammanställning av kostnaderna för åren 1921 och 1922 giver följande resultat:

År 1921.

Arvode till den sakkunnige	högst kronor	9,000
» » ett manligt biträde (faktor)	» »	3,000
» » ett kvinnligt biträde	» »	2,000
Till expenser	» »	2,000

Summa högst kronor 16,000.

År 1922.

Arvode till den sakkunnige	högst kronor	18,000
» » ett manligt biträde (faktor)	» »	12,000
» » » » under sex månader	» »	6,000
» » » kvinnligt biträde	» »	4,000
» » » » under sex månader	» »	2,000
Till expenser	» »	4,000
Summa högst kronor		46,000.

Härtill skulle komma engångskostnaden för anskaffande av inventarier med 7,000 kronor, vilket belopp lämpligen torde böra fördelas med 4,000 kronor för år 1921 och 3,000 kronor för år 1922.

Sammanlagt skulle alltså erfordras medel för år 1921 till högst 20,000 kronor och för år 1922 till högst 49,000 kronor. Dessa medel torde lämpligen böra beredas genom särskilda auslag på riksstaten och tillägsstaten.

I detta sammanhang tillåter jag mig fästa uppmärksamhet vid att till de i årets statsverksproposition för inrättande av en statens tryckeriexpedition begärda belopp, 20,000 kronor för år 1921 och 36,000 kronor för år 1922, skulle med den tidigare tänkta organisationen hava kommit kostnader för tillfällig löneförbättring samt dyrtidstillägg åt vederbörande befattningshavare. Sagda kostnader torde med utgångspunkt från nu gällande levnadskostnadsindex kunna approximativt beräknas till sammanlagt omkring 7,000 kronor för år 1921 och omkring 24,000 kronor för år 1922. Med den organisation, som nu skisserats, skulle några utgifter för sistnämnda ändamål icke ifrågakomma. De beräknade kostnadsbeloppen innesluta med andra ord alla utgifter för den avsedda verksamheten.

Det är min bestämda övertygelse, att med den tilltänkta organisationen högst betydande besparingar för statsverket stå att vinna, vilka sannolikt böra väsentligt överstiga de utgifter för organisationen, som äro ofrånkomligen nödvändiga.

Vidkommande frågan om lokal för en statens tryckerisakkunnig jämte erforderliga biträden lär, enligt vad jag under hand inhämtat från fullmäktige i riksgäldskontoret, utsikt förefinnas, att behövliga rum till ett antal av åtminstone två kunna ställas till förfogande i de lokaler, som för närvarande disponeras av riksdagens tryckeriavdelning. Samarbetet mellan de båda institutionerna bör därigenom kunna i väsentlig mån underlättas.

På grund av vad sålunda anförts, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

för anställande av en statens tryckerisakkunnig med i huvudsak de uppgifter, jag här ovan angivit, jämte erforderliga biträden m. m. under sjunde huvudtiteln såsom förslagsanslag, högst, anvisa

dels å tilläggsstat för år 1921 ett belopp av kronor 20,000,

dels ock å extra stat för år 1922 ett belopp av kronor 49,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda, hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Olga Gjörloff.